Eastern-European Journal of Medical Humanities and Bioethics
ISSN: 2559-7604
Covered in: CrossRef; RePEc; CEEOL; KVK; WorldCat; Google Scholar

2018, Volume 2, Issue 1, pages: 75-100 | doi: https://doi.org/10.18662/eejmhb/09

Fear of Death. A Microsociological Approach

Frica de moarte. O abordare microsociologică

Mădălina STRUGAR[1]

[1]Stefan cel Mare University from Suceava, Romania.

Abstract: The subjective reasons behind the choice of the theme of social fear - with reference to the fear of death - are the desire to deepen the knowledge of a feeling, to find out how it manifests collectively. Fear is a feeling felt at maximum intensity by the entire society, but also by every individual, from the beginning of life to the end of it.

Keywords: *death; microsociological approach; social fear;*

How to cite: Strugar, M. (2018). Fear of Death. A Microsociological Approach. *Eastern-European Journal of Medical Humanities and Bioethics, 2*(1), 75-100. https://doi.org/10.18662/eejmhb/09

1. Introducere

Motivele subiective care au stat la baza alegerii tematicii fricii sociale – cu referire la frica de moarte - sunt reprezentate de dorinţa de a aprofunda cunoaşterea unui sentiment, de a afla cum se manifestă în mod colectiv. Frica este un sentiment resimţit la intensitate maximă de către întreaga societate, dar şi de fiecare individ, de la începutul vieţii şi până la finalul acesteia.

1. Fricile sociale ale românilor.

1.1. Definirea conceptului de "frică".

Frica reprezintă "o emoţie şoc, adeseori precedată de o surpriză, provocată de conştiinţa unei primejdii prezente şi imperative, despre care credem că ameninţă conservarea noastră", iar potrivit lui Delumeau "s-a născut odată cu omul în bezna timpurilor" (Chelcea, 2015, p. 17).

Citind din Handbook of Emotions, observăm că psihologul Arne Öhman subliniază faptul că frica este o emoţie puternic negativă ce se instalează în urma unei ameninţări. Acest lucru este total adevărat, frica este până la urmă un fenomen natural aşa cum consideră şi Jean Paul Sartre, care susţine că *"Toţi oamenii suferă de frică. Toţi. Cel care nu suferă de frică nu-i normal şi asta nu are nimic în comun cu curajul"* (Chelcea, 2015, p. 17).

Atunci când vorbim despre acest sentiment probabil cu toţii ne gândim la părţile negative ale acestuia, la teamă, la pericol, ignorând însă şi părţile pozitive când poate fi privit ca un fel de prognoză.

"Frica nu este o emoţie exclusiv negativă: pentru individul vulnerabil, ea reprezintă un semnal de alarmă. În această calitate, ea este întru totul naturală şi constituie un element normal al calculului raţional" (Chelcea, 2015, p. 17).

Frica poate fi determinată de mai mulţi factori precum:

- situaţiile şi evenimentele interpersonale, de exemplu: frica de a fi criticat, respins, de conflict sau de interacţiune;
- moarte, boală, intervenţii chirurgicale, sânge;
- animale;
- agrofobie adică frica de spaţiile închise sau deschise.

1.2. Frica socială şi funcţiile ei

Prima întrebare pe care ar trebui să ne-o punem atunci când vorbim despre frica socială este: *Cum anume aceasta devine socială?*

În primul rând frica ajunge să fie socială prin faptul că este împărtăşită în comun, iar în al doilea rând, dacă urmărim evoluţia acestui sentiment observăm faptul că frica socială apare ca rezultat al fricii biologice cu ajutorul MASS- mediei şi a comunicării interpersonale.

Ceea ce conferă dimensiune fricilor sociale sunt întocmai grupurile umane, relaţiile interpersonale, deoarece acestea conferă siguranţă, stabilitate, protecţie şi ne feresc de pericol.

Frica socială reprezintă o reacţie firească faţă de:

- fenomene, de procese sociale (război, revoluţie, terorism, criză economică şi financiară, şomaj)
- de regimurile politice (dictatură militară, comunism, totalitarism, fascism)
- organizaţii şi persoane cu influenţă poltică şi/ sau economică (organizaţii mafiote, interlopi, partide şi şefi de partide politice etc.)
- instituţii, clase şi categorii sociale (biserică, guvern, servicii secrete, armată, guvern, revoluţionari, clasa muncitoare etc.)

În urma unui discurs ţinut de către Max Weber, unul dintre fondatorii sociologiei, în cadrul unei universităţi s-a reţinut faptul că *"atitudinea de supunere a oamenilor este determinată de motivaţii puternice, legate de temeri sau speranţe [...] precum şi de interese de tot felul"* (Chelcea, 2015, p. 20).

Frica socială poate fi de două tipuri *"spontană"* şi *"provocată deliberat"* (Chelcea, 2015, p. 23).

Principala funcţie a fricii este cea de a semnaliza pericolul protejând astfel membrii şi grupurile societăţii, însă acest lucru poate aduce şi consecinţe pe plan moral şi comportamental care duc în cele din urmă la lipsa de organizare a personalităţii şi la sporirea periculozităţii factorilor sociali.

Funcţia fricii este redată foarte bine şi de Jean Delumeau care afirma faptul că fără aceasta nu ar fi reuşit să trăiască nici o specie, deci ea a dus la ceea ce suntem astăzi când ne bucurăm de libertate, de democraţie, dar cu toate acestea încă purtăm acea frică socială a perioadei comuniste.

2. Fricile sociale în România

În lucrarea lui Septimiu Chelcea regăsim o piramidă a fricilor sociale care are în vedere teama pentru:

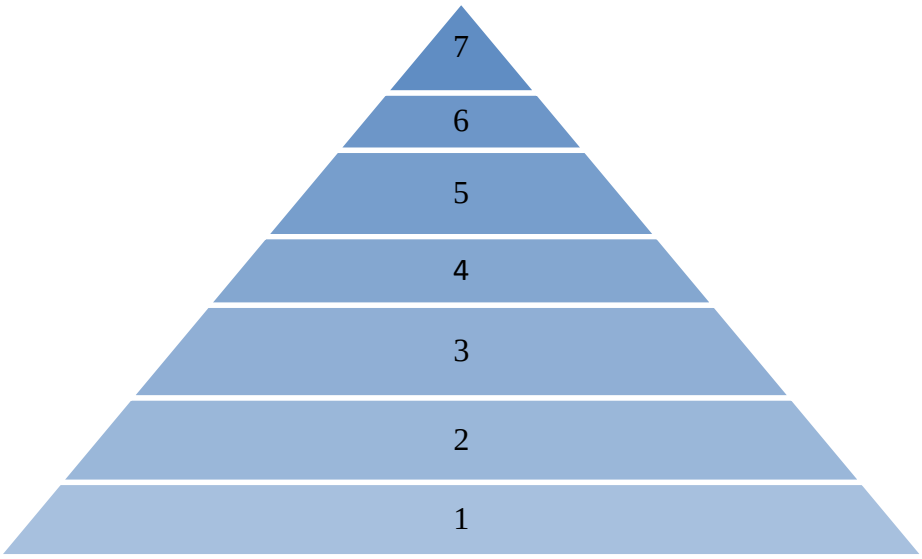

Figura 1. Piramida fricilor sociale (Chelcea, 2015, p. 27).

1. Pierderea vieţii, în suferinţă (pentru motive politice);
2. Pierderea libertăţii (pentru motive politice);
3. Pierderea domiciliului: deportări, dislocări, domiciliu forţat, evacuare, retrocedări, afaceri imobiliare;
4. Pierderea averilor, confiscarea moşiilor, naţionalizarea, colectivizarea, furt, faliment, devalorizare, speculaţii;
5. Pierderea locului de muncă, epurare, comprimare, trimiterea în şomaj, restructurare, criză;
6. Pierderea privilegiilor sau a confortului, eliminarea din funcţiile de conducere, retrogradarea, transferul în alt loc de muncă, salarizare mai bună, funcţii de conducere;
7. Pierderea viitorilor urmaşi şi a vieţii, libertăţii sau a domiciliului celor apropiaţi, neacceptarea copiilor la studii, victimizarea rudelor, abandon şcolar, acces limitat la învăţământul superior, lipsa locurilor de muncă.

Observaţia lui Kurt Riezler a stat la baza conceperii acestei piramide deoarece considera că "Frica omului este frica de ceva sau pentru ceva: de boală, de lipsa banilor, de dezonoare, pentru sănătatea sa, pentru familie, status social" (Chelcea, 2015, p. 27).

2.1 Piramida fricilor sociale în perioada comunismului

Frica i-a însoţit pe oameni de-a lungul istoriei, însă pentru români cea mai reprezentativă perioadă este cea a comunismului pentru că atunci această emoţie a fost resimţită de către majoritatea indivizilor, conferindu-i astfel un caracter social.

În luna decembrie a anului 1989 răsuna sloganul "Nu vă fie frică, Ceauşescu pică!". Acesta spune aproximativ totul atât despre starea românilor, cât şi despre cea a societăţii dar şi despre cei 45 de ani de comunism. Într-adevăr, Ceauşescu „a picat" însă frica socială a continuat să persiste însă sub o altă intensitate şi sub alte forme (Chelcea, 2015, p. 9).

Frica socială din perioada ceauşistă s-a resimţit probabil cel mai tare în rândul ţăranilor decât în rândul clasei muncitoare, deoarece avea loc renumita "colectivizare" în perioada anilor 1949-1962 când se confiscau terenurile agricole, bunurile şi animalele ţăranilor şi se adunau într-o fermă colectivă a partidului, iar faptul că oamenii erau săraci sau mai înstăriţi nu conta absolut deloc. Procesul a stagnat timp de trei ani, după care a fost reluat iar ţăranii care s-au opus au fost supuşi violenţelor, uciderii sau chiar deportării (Chelcea, 2015, p. 32).

De asemenea, această frică socială despre care vorbim se instalase la fel de puternic printre grupurile entice, printre bucovinenii români şi printre miile de basarabeni, mai exact printre "ţărani care s-au opus colectivizării, sârbi de la frontiera iugoslavă, preoţi, călugări şi călugăriţe, foşti miniştri, foşti legionari reali sau bănuiţi, ziarişti" care au fost deportaţi în Siberia sau Kazahstan şi care erau ameninţaţi şi trimişi la aşa numitul "Canalul burgheziei" (Chelcea, 2015, p. 33).

Aceste exemple au decris frica socială din punct de vedere al românilor care nu erau de partea dictaturii, însă frica a existat şi printre aceste categorii, mai ales printre membrii partidului care se temeau de faptul că ar fi putut fi consideraţi neloiali conducătorului şi de faptul că ar fi văzuţi ca nişte trădători.

Toate aceste lucruri au schimbat forma piramidei iniţiale a fricilor sociale şi vedem că aceasta are acum forma unei urne cu baza solidă, cu următoarele nivele extinse, apoi ceva mai restrânse şi cu vârf lărgit.

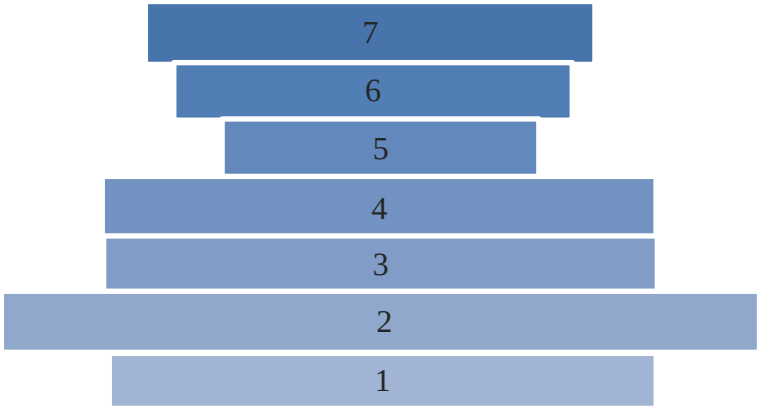

Figura 2. Piramida fricilor sociale în perioada comunistă (1965-1989) (Chelcea, 2015, p. 30).

1. Pierderea vieţii, în suferinţă (pentru motive politice) (21%);
2. Pierderea libertăţii (pentru motive politice) (29%);
3. Pierderea domiciliului: deportări, dislocări, domiciliu forţat, evacuare, retrocedări, afaceri imobiliare (20%);
4. Pierderea averilor, confiscarea moşiilor, naţionalizarea, colectivizarea, furt, faliment, devalorizare, speculaţii (20%);
5. Pierderea locului de muncă: epurare, comprimare, trimiterea în şomaj, restructurare (20%);
6. Pierderea privilegiilor sau a confortului: eliminarea din funcţiile de conducere, retrogradarea, transferul în alt loc de muncă, salarizare mai bună, funcţii de conducere (14%);
7. Pierderea viitorilor urmaşilor şi a vieţii, libertăţii sau a domiciliului celor apropiaţi, neacceptarea copiilor la studii, victimizarea rudelor, abandon şcolar, acces limitat la învăţământul superior, lipsa locurilor de muncă (15%).

Analizând cu atenţie figura şi ţinând cont de procentele ce au reieşit în urma sondajului observăm faptul că pierderea libertăţii reprezenta principala frică socială, fiind urmată de teama de a nu muri în suferinţă iar mai apoi în aceeaşi măsură de pierderea domiciliului cu tot ce presupune aceasta, pierderea bunurilor dar şi de cea a locurilor de muncă. În ceea ce priveşte pierderea viitorului urmaşilor şi a vieţii acestora, cât şi pierderea privilegiilor, putem spune că românii nu erau atât de înspăimântaţi de această idee, de aceea regăsim cele mai mici procente în vârful piramidei.

2.2. Piramida fricilor sociale în prezent.

În timpul celor 20 de ani de la căderea comunismului, în România a început să se resimtă frica socială la altă intensitate, ceea ce este uşor de observat dacă urmărim forma piramidei fricilor sociale din prezent, efectuată în urma unui sondaj CURS. Aşadar obervăm că piramida a luat o formă inversă, adică acum baza acesteia este redusă şi vârful este lărgit.

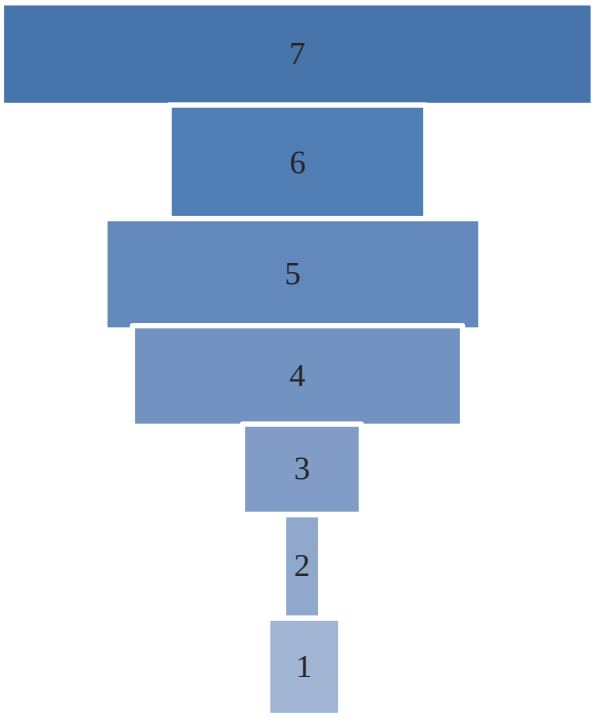

Fig 3. Piramida fricilor sociale în prezent (Chelcea, 2015, p. 31).

1. Pierderea vieţii în suferinţă (pentru motive politice) (4%);
2. Pierderea libertăţii (pentru motive politice) (3%);
3. Pierderea domiciliului: deportări, dislocări, domiciliu forţat, evacuare, retrocedări, afaceri imobiliare (9%);
4. Pierderea averilor confiscarea moşiilor, naţionalizarea, colectivizarea, furt, faliment, devalorizare, speculaţii (25%);
5. Pierderea locului de muncă: epurare, comprimare, trimiterea în şomaj, restructurare, criză (26%);

6. Pierderea privilegiilor sau a confortului: eliminarea din funcţiile de conducere, retrogradarea, transferul în alt loc de muncă, salarizare mai bună, funcţii de conducere (19%);

7. Pierderea viitorilor urmaşilor şi a vieţii, libertăţii sau a domiciliului celor apropiaţi neacceptarea copiilor la studii, victimizarea rudelor, abandon şcolar, acces limitat la învăţământul superior, lipsa locurilor de muncă (45%).

Odată cu evoluţia noastră şi cu cea a crizei economico-financiare, lucrurile au început să se schimbe mai ales după perioada comunismului, astfel observăm faptul că în prezent românilor le este cel mai teamă de pierderea viitorului urmaşilor, libertăţii, a vieţii şi a nerealizării pe plan educational, fapt ce justifică procentul de 45%, urmat fiind apoi de 26% care reflectă teama reprezentată de pierderea locului de muncă, apoi de pierderea bunurilor materiale, a averilor, cu un procent mai puţin. Un motiv de teamă este şi cel ce ţine de pierderea domiciliului, însă cele mai mici pericole pentru români, după cum reiese din procente, sunt pierderea vieţii pentru motive politice, iar în cele din urmă pierderea libertăţii tot pentru motive politice, având procent de 4% şi respectiv 3%.

Din acest studiu deducem că frica socială este un element indispensabil societăţii indiferent de perioadă, iar ceea ce îmi atrage în mod deosebit atenţia este faptul că cea mai mare frică a oamenilor, şi în acest caz a românilor, este strâns legată de pierderea vieţii din diferite motive.

Urmărind schemele celor două perioade este uşor de concluzionat faptul că s-a produs o schimbare majoră deoarece în prima perioadă, la români predomina frica de pierdere a vieţii în suferinţă din motive politice, iar în cea de-a doua perioadă - cea de pierdere a libertăţii, a viitorului copiilor şi a locului de muncă.

Dacă tot am adus în discuţie aceste temeri ale persoanelor din România în zilele noastre, consider interesant să observăm şi categoria care a resimţit mai puternic acest sentiment.

2.3. Fricile sociale pe categorii de muncitori şi intelectuali

Tabel 1. Distribuţia fricilor sociale pe categoriile de muncitori (N= 118) şi intelectuali (N= 81), în prezent (Chelcea, 2015, p. 34).

	Muncitori, frică pt. pierderea	N 118	% 100		**Intelectuali, frică pt. pierderea**	N 81	% 100
1	Vieţii (pt. motive politice)	5	4,2	1	Vieţii (pt. motive politice)	1	1,2

2	Libertăţii (pt motive politice)	1	0,8	2	Libertăţii (pt motive politice)	0	0,0
3	Domiciliului	20	16,9	3	Domiciliului	6	7,4
4	Pierderea averii	30	25,4	4	Pierderea averii	20	24,7
5	Locului de muncă	76	64,4	5	Locului de muncă	38	46,9
6	Privilegiilor	43	36,4	6	Privilegiilor	36	44,4
7	Viitorului urmaşilor	62	52,5	7	Viitorului urmaşilor	14	17,3

Acest tabel a fost preluat din sondajul de opinie realizat de CURS în care s-a făcut o deosebire între ţara noastră din prezent şi cea din perioada comunismului.

Bazându-ne pe reprezentarea de mai sus putem afirma faptul că temerea cea mai mare atât a muncitorilor cât şi a intelectualilor este să nu işi piardă locul de muncă - într-un procent de 64,4% respectiv 46,9%. Aceste procente sunt motivate de următoarea teamă – privitor la urmaşi în cazul muncitorilor şi la avantaje în cel al intelectualilor. Cea de-a treia frică din clasament în cazul primei categorii este legată de privilegii iar în cazul celeilalte categorii de pierderea foloaselor materiale. În aceeaşi măsură remarcăm faptul că într-un procent puţin mai diminuat muncitorii se simt ameninţaţi de risipirea averilor iar intelectualii de existenţa urmaşilor. Cele mai mici procente reieşite în urma acestui sondaj în cazul primului tip de români cât şi în al celui de-al doilea în aceeaşi ordine sunt legate de pierderea domiciliului, a vieţii puse în pericol de viaţa politică şi în cele din urmă de pierderea libertăţii tot din motive politice.

3. Microcercetare privind frica de moarte în judeţul Suceava.

Ca o concluzie a aspectelor teoretice prezentate anterior putem afirma faptul că acum cunoaştem care sunt fricile sociale ale românilor şi care sunt motivele pentru care ele există. De asemenea ştim că cea mai mare frică rezultată este frica de moarte, însă: Este suficient acest lucru? Nu, cu siguranţă nu este, cel puţin nu pentru această ştiinţă, deoarece după cum am mai spus, sociologia pătrunde în profunzimea oricărei problematici a omenirii şi a societăţii. De altfel, acesta este şi scopul meu, să cercetez şi să aflu "Ce reprezintă moartea?", "De ce ne este frică de ea?" şi "Cum vedem acest fenomen?", iar aceste lucruri considerăm că ar trebui să existe în sfera de

interes a fiecărei persoane deoarece ar fi păcat să ne oprim la jumătatea drumului care duce spre cunoaşterea noastră din toate punctele de vedere.

În această parte a lucrării vom avea în vedere să analizăm, din perspectivă sociologică, frica de moarte în rândul locuitorilor din judeţul Suceava.

Pentru a defi acest termen pur şi simplu ne putem rezuma doar la trei cuvinte: „sfârşit al vieţii" iar asta spune totul. De-a lungul timpului s-a încercat a se da o definiţie exactă acestui fenomen însă toate aceste încercări sfârşesc prin a face trimitere la viaţă, iar astfel s-a ajuns la concluzia că definiţia morţii este dată de cea a vieţii.

În funcţiile de experientele pe care le acumulăm fiecare dintre noi în viaţă, putem înţelege moartea în moduri distincte.

De exemplu, în opinia unui student la medicină aceasta poate avea trei definiţii: una pe care a învăţat-o de la părinţi, una pe care a învăţat-o la facultate şi una pe care a dedus-o odată cu maturizarea lui. Putem observa astfel, că vârsta joacă un rol deosebit în perceperea acestor fenomene absolut naturale. Un alt student, citat în acelaşi studiu, povesteşte cum în copilărie vedea moartea ca pe un sfârşit, ca pe ceva tragic însă pe parcurs ce a crescut şi a întâlnit diverse concepte religioase aceasta a încetat să mai semnifice ceva înfricoşător iar, în prezent, pentru acesta moartea semnifică ceva obişnuit: trecerea dintr-o existenţă cunoscută în alta mai puţin cunoscută. Într-o altă opinie, tot a unui student care a participat la acest studiu, moartea nu a semnificat nici în copilărie ceva înspăimântător deoarece nu a avut persoane apropiate cărora să li se întâmple ceva sau daca a avut nu au fost atât de apropiate, iar el nici din perspectiva unui student la medicină nu acorda importanţă morţii; însă în urma unui deces a început să fie preocupat de caestă temă şi să o studieze prin prisma mai multor specializări. **(**Damian, et. al., 2013)

4. Cauzele morţii în lume

În urma unei cercetări efectuate de Centrul pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor din Statele Unite (Weller, 2014) a fost realizat un grafic cu privire la cele mai comune cauze ale decesului şi la modul în care acestea s-au amplificat sau diminuat odată cu trecerea timpului în Statele Unite, însă datorită accesului în aceeaşi măsură la serviciile medicale acest studiu poate fi valabil şi pentru celelalte ţări.

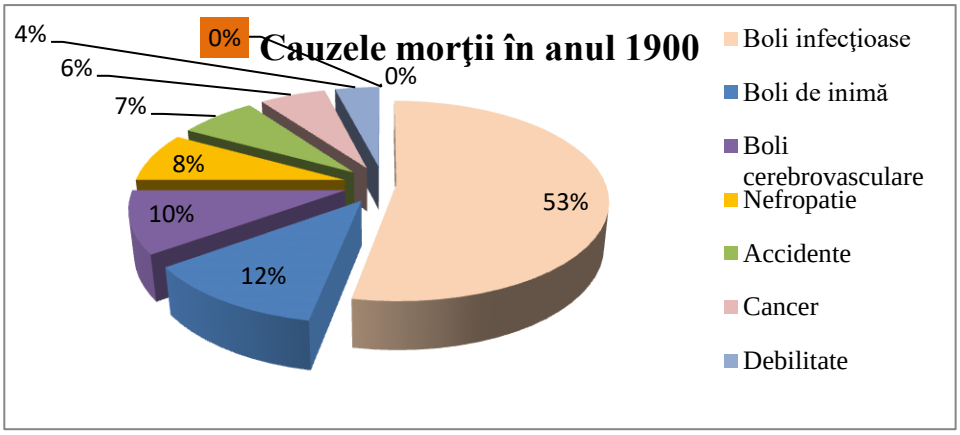

Figura 5. Cauzele morţii în anul 1900 (SUA) (Weller, 2014).

Urmărind graficul de mai sus se poate observa că bolile infecţioase aveau ponderea cea mai mare în anul 1900 (de 53%), umate de cele cardiovasculare (într-un procent de 12%) şi de cele cerebrovasculare (anevrisme, atacuri cerebrale). Un alt procent, relativ scăzut, îl ocupau afecţiunile renale, accidentele şi cancerul.

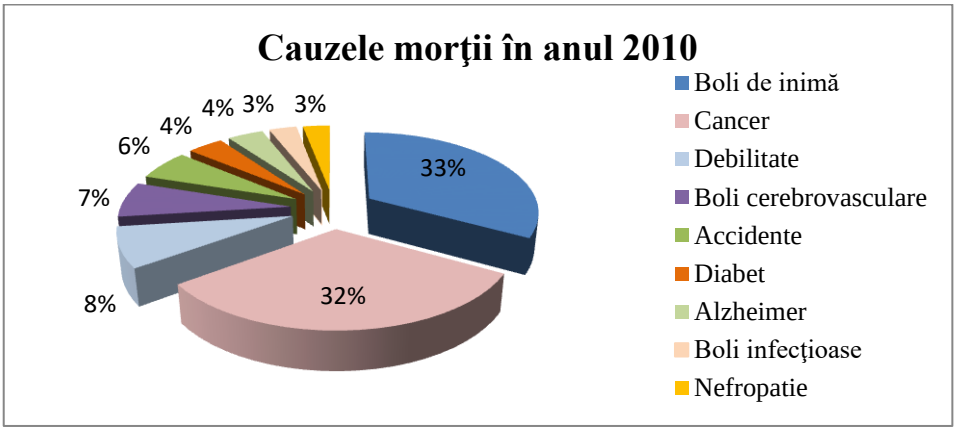

Figura 6. Cauzele morţii în anul 2010 (SUA) (Weller, 2014).

Comparativ cu anul 1900, observăm că în anul 2010 bolile de inimă au luat locul celor infecţioase (33%), ele datorându-se în mare parte stresului cotidian, urmate fiind de cancer – considerat a fi cea mai necruţătoare boală dintre toate.

O schimbare majoră s-a produs şi în ceea priveşte debilitatea raportat la bolile cerebrovasculare, deoarece în timp acestea şi-au inversat locurile iar mai

târziu cu 110 ani procentul a crescut cu 8% respectiv 7%. În ceea ce priveşte accidentele, putem spune faptul că s-au diminuat însă nu cu un procent mai mare de 1%.

Dacă în prima perioadă amintită diabetul nu reprezenta un pericol pentru viaţa populaţiei, observăm că în perioada actuală acesta cauzează moartea în acelaşi procent ca şi Alzheimerul, de 4%.

Bolile de rinichi, nefropatia cauzează mai puţine morţi decât în trecut însă cea mai mare schimbare s-a produs în cazul deceselor cauzate de infecţii – acestea ocupau locul I în graphic în anul 1900 iar în prezent ocupă doar 3%.

Date statistice privind moartea în România.

Vom urmări în continuare datele oferite pentru România de CNSISP şi INSSE.

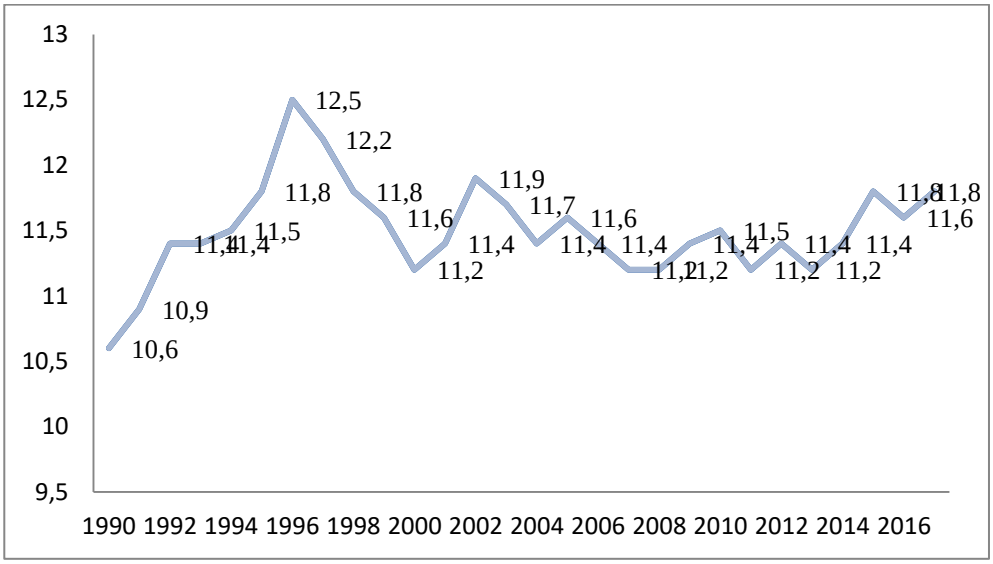

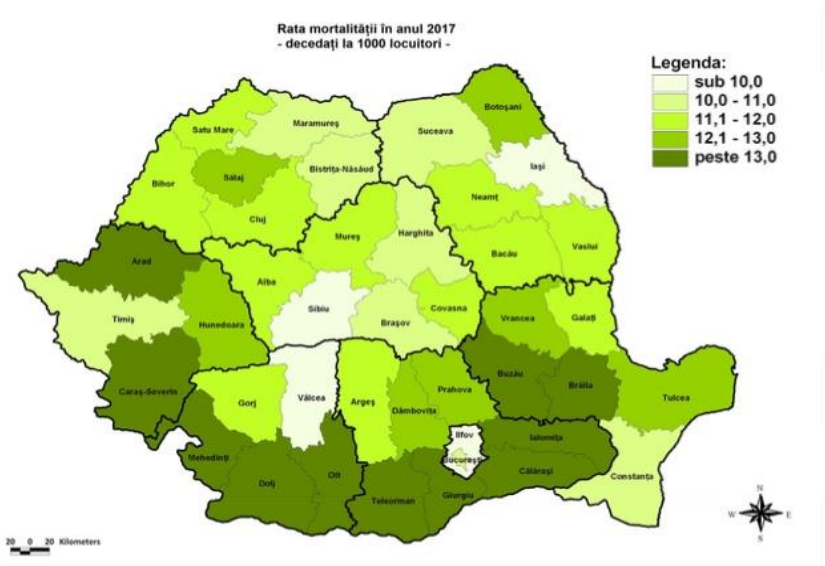
Figura 7. Evoluţia mortalităţii generale în România (Ministerul sănătăţii, Institutul national de sănătate publică, Centrul Naţional de Statistică şi Informatică în Sănătate Publică, 2016, p. 2).

Acest grafic reprezintă evoluţia mortalităţii generale în Romania, din anul 1990 până în anul 2016 raportat la 1000 de locuitori.

În urma analizei graficului de mai sus putem consta că s-a produs un declin important al populaţiei române într-o perioadă relativ scurtă (1990 – 1966), deoarece este foarte evidentă creşterea mortalităţii. O altă creştere semnificativă, după cum vedem, s-a produs de la un an la altul din 2014 în

2015, urmată de o mica descreştere şi în final iar de o creştere de la anul 2016 la 2017 ce ajunge până la 11,8%.

Centrul Naţional de Statistică şi Informatică ne oferă şi nişte informaţii exacte în această privinţă, precizând că decesele generale au scăzut de la 261697 în 2015 ceea ce reprezenta în grafic 11,8% , la 25757 în 2016 adică 11,6% în grafic. (Iagăr, et. al. 2018).

Sursa: Institutul Naţional de Statistică

Această hartă indică rata mortalităţii din cea mai recentă perioadă supusă studiului, adică 2017 şi este raportată la 1000 de locuitori. Urmărind în acelaşi timp şi legenda, observăm şi procentul fiecărui judeţ sau municipiu din întreaga ţară.

Aşadar, judeţele în care rata mortalităţii atinge cel mai înalt nivel, undeva la peste 13% sunt cele din partea de N-E a României: Arad, Caraş Severin, Doj, Olt, Mehedinţi, Călăraşi, Buzău, Brăila,Teleorman, însă valori mari cuprinse între 12,1%-13% sunt prezente şi în judeţe precum Botoşani, Tulcea, Sălaj şi altele.

Cu toate acestea, rata cea mai mică a fost înregistrată în numai patru zone ale ţării,mai exact în: Iaşi, Bucureşti, Sibiu şi Vâlcea, cu valori sub 10%.

Tabelul 1. Numărul deceselor din România pe medii de rezindenţă şi sexe. (Iagăr, et. al. 2018).

Mediul de rezidenţă	**Nr. Decese**		**Diferenţe 2017-2016**	**Rata mortalităţii(1000 locuitori**	
	2016	2017		2016	2017
Total	**257547**	**260886**	**3339**	**11,6**	**11,8**
Masculin	134684	1355833	1149	12,4	12,5
Feminin	122863	125053	2190	10,8	11,0
Urban	122218	123750	1532	9,8	9,9
Rural	135329	137136	1807	13,9	14,2

Cu ajutorul acestui tablel putem identifica faptul că în anul 2017 s-au înregistrat cu 3339 mai multe decese decât anul anterior iar cele mai întâlnite cazuri au fost ale bărbaţilor din mediul rural.

Cauzele morţii în România.

Cauzele deceselor pot fi multiple, însă în 2017 cele mai întâlnite în Romania atât în cazul bărbaţilor cât şi al femeilor sunt cele expuse în graficele următoare.

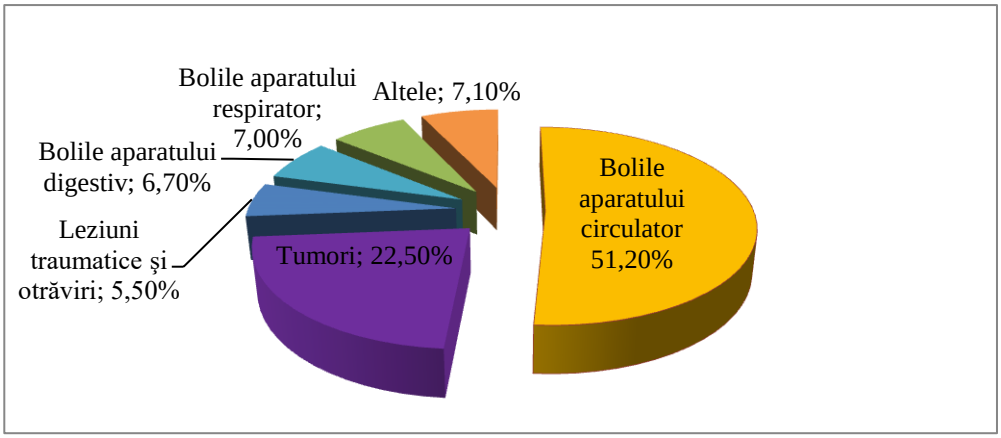

Figura 8. Cauzele deceselor în România în anul 2017, genul masculin. (Iagăr, et. al. 2018).

Observăm că cele mai multe persoane de gen masculin au murit în anul 2017 din cauza bolilor aparatului circulator în procent de 51,20%. Pe locul doi se află tumorile cu un procent de 22,50 %.

Următorul procent din grafic de 7,10 % redă situaţia altor boli iar dacă consultăm situaţia prezentată de statistică vedem ca printre acestea se numără: bolile sistemului nervos, bolile infecţioase, bolile endocrine de nutriţie şi metabolism, urmate fiind de bolile aparatului respirator cu un procent de 0,1 %

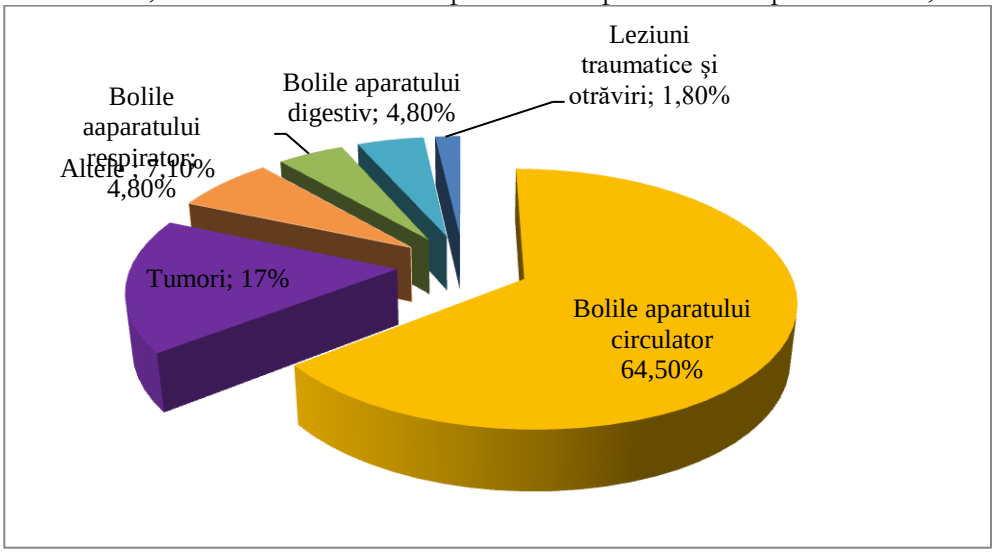

Figura 9. Cauzele deceselor în România în anul 2017, genul feminin (Iagăr, et. al. 2018).

În acest grafic se reflectă cauzele deceselor persoanelor de gen feminin, în anul 2017.

Bolile aparatului circulator au reprezentat anul trecut cea mai mare ameninţare pentru femeile române când s-au înregistrat decese în procent de 64,50 % din totalul deceselor (adică cu 13,3 % mai mult decât în cazul bărbaţilor). În schimb numărul morţilor provocate de tumori a fost mai mic decât în cazul genului masculin cu 5,5 %.

În ceea ce priveşte alte boli, remarcăm că ele au produs decese în aceeşi măsură la ambele genuri mai exact în procent de 7,10 %.

Bolile aparatului digestiv şi ale celui respirator de asemenea au fost luate în evidenţă cu acelaşi procent de 4,80 % însă acesta a fost mai scăzut decât la barbaţi.

Metodologia de cercetare *GT (Grounded Theory).*

Este o metodologie specifică dezvoltată de către Glasser şi Strauss în anul 1967 care are ca scop construirea teoriilor cu ajutorul datelor. Pentru a înţelege mai bine metoda pe care urmează să o folosim am realizat două scheme care ilustrează mecanismul acesteia. Prima schemă reflectă cele patru etape ale teoriei iar cea de-a doua ilustrează întreg proces al acesteia, mai exact modul în care se grupează categoriile astfel încât să genereze o singură teorie generală.

Figura 10. Etapele Grounded Theory. (Grounded Theory, ***)

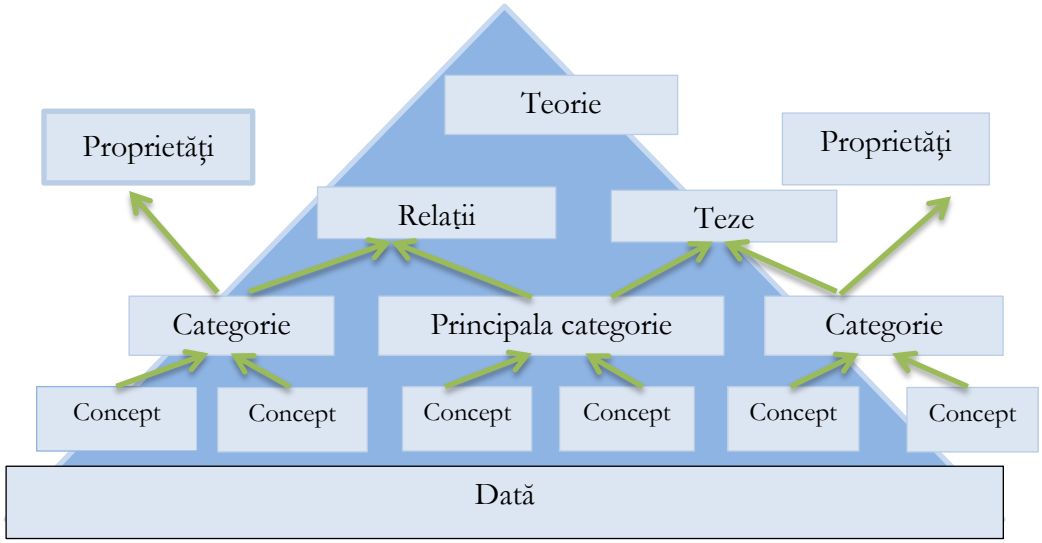

Figura 11. Procesul Grounded Theory. (Grounded Theory, ***)

Specificul cercetării prin GT. (Grounded Theory, *)**

GT constă în identificarea categoriilor rezultate din analiza discursurilor din interviu, focus grup, documente scrise, texte audio-vizuale sau orice alte metode de obținere a datelor şi transpunerea acestora într-o teorie. (Sandu, 2018)

Aceasta poate fi folosită ca şi metodă de analiză a datelor culese anterior prin modalitățile enumerate mai sus dar şi ca metodă de analiză a unor date existente despre care se consideră de către cercetători că nu au fost studiate suficient şi în cadrul cărora sunt urmărite alte obiective.

Scopul acestei cercetări este de a produce o teorie asupra fricii de moarte ca fenomen social.

Interpretarea datelor se realizează prin:

- *codarea deschisă*: în care cercetătorul începe să segmenteze sau să împartă datele în grupuri similare şi formează categorii preliminare de informații despre fenomenul examinat;
- *codarea axială*: în cadrul căreia cercetătorul începe să reunească categoriile pe care le-a identificat în grupări care sunt ca nişte teme şi modalități de a vedea şi înțelege fenomenul studiat;

• *codarea subiectivă*: în care cercetătorul organizează şi include categoriile şi temele într-un mod care articulează o teorie coerentă a fenomenului tratat. (Coehn, 2006).

După stabilirea obiectivelor, următorul pas în construirea cercetării este trasarea direcţiilor acesteia, a axelor care vor îndruma partea exploratorie. În acest sens, au fost stabilite mai întâi axele tematice iniţiale ce au în vedere îndrumarea cercetării şi realizarea instrumentelor necesare acesteia care pot fi şi întrebări de forma *"Ce înseamnă frica de moarte?"*, "*Cum se manifestă aeasta în rândul indivizilor?"* iar apoi axele tematice conceptuale care ajută la efectuarea focus grupului de exemplu şi care pe parcurs ce sunt colectate datele, efectuează primele interpretări şi presupuneri.

Printre particularităţile de abordare a studiului cu ajutorul acestei teorii se numără în primul rând obiectivele de cercetare prezentate care se stabilesc pe măsură ce datele sunt culese şi supuse analizei iar mai apoi întrebările de cercetare. Ceea ce este de subliniat este faptul că se pune mai mult accentul asupra întrebării *"Cum?"* decât asupra întrebării *"Ce?"*.

Redăm în continuare o serie de întrebări care au fost utilizate în cadrul focus grupului ce stă la baza microcercetării privind frica de moarte în judeţul Suceava.

• Aţi avut vreodata un accident? Cum v-aţi simtit in acel moment?

• V-aţi imaginat vreodată cum o să muriţi? Cum vă vedeţi la înmormântarea voastră?

• Imaginaţi-vă în momentul acesta că sunteţi pe front şi se anunţă o alarmă aeriană. Care este prima acţiune pe care o faceţi?

• În cazul incendiului de la Colectiv, cum aţi fi procedat daca aţi fi fost acolo?

• Mergeţi pe stradă şi întalniţi un om spânzurat într-un copac, cum reacţionaţi?

• Care dintre dvs. crede ca are puterea să salveze pe cineva?

• Cum vi se pare ideea de eutanasie?

Cercetarea s-a bazat pe un focus grup realizat cu studenţii Universităţii Ştefan cel Mare din Suceava în perioada martie 2017. Focus grupul este focalizat şi structurat cu atenţie iar pincipalul său obiectiv în cazul de faţă este reprezentat de înţelegerea morţii şi a fricii de moarte.

Codarea deschisă (Inducţia I) (Sandu, 2018, p. 87).

Acest tip de codare constă în culegerea datelor, transcrierea interviului şi analizarea acestora pe parcurs ce ele sunt culese. Prin parcurgerea acestui

proces, cercetătorul poate să remarce încă din primul moment direcţia discursului şi poate face notiţe sau memo-uri în timpul transcrierii interviului.

Codarea deschisă presupune totodată ca atât interviurile cât şi ideile cheie din discurs să fie analizate cu foarte mare atenţie, lucru absolut necesar pentru producerea unor conexiuni şi elaborarea unui concept general.

Pentru acest lucru este necesară exemplificarea (in vivo) care reflectă modul în care codurile sunt identificate în cuprinsul discursurilor.

Tabelul 2. Codarea in vivo a interviului.

Categorii generale Codarea axială- INDUCŢIA 2	Forma în care apare (in vivo) Codarea deschisă- INDUCŢIA 1
Suferinţa persoanelor apropiate	"Mi-e frică să mor înaintea familiei."
Nerealizare	"Mi-e frică să mor tânăr."
Necunoscutul morţii, singurătatea	"Frica de întuneric."
Frica de fenomene naturale, de durere	"Frica de înec şi foc", "uragan" "Frica de şerpi"
Amânarea inevitabilului	"Sunt prea tânăra ca să mă gândesc că vine moartea, trăiesc momentul."
Intensificarea fricii în timp	"Cred că cu cât incepi să înaintezi în vârstă începe să îţi fie frică mai tare"
Acceptarea inevitabilităţii, evitarea suferinţei	"Mi-am imaginat că o să mor tânără şi în timp ce dorm"
Moarte deplină, fără speranţă, doliu Absenţă temporară, purificare	"Lumea o să fie îmbrăcată în **negru**,sicriul tot negru iar eu o să fiu îmbrăcată în rochie **alb**ă de mireasă"
Cifra imperfecţiunii, a lucrurilor neterminate Siguranţa, familia	"să fiu dus cu 6 cai albi " "să fiu înmormântat acasă"
Frica de accidente	" nu trebuie să îmi iau permisul"

Împăcare cu propria persoană	"Mai bine mor împuşcat decât să mor pur şi simplu."
Frica rezultată din reacţiile altor persoane	"îmi spune că verişoara ei tocmai a murit împuşcată de cineva, pur şi simplu. Deja imi indusese o frică în suflet, mă întrebam ce se întâmplă, dacă o să păţesc şi eu la fel. Acela a

	fost momentul în care am început să mă gândesc că aş putea să mor oricând".
Frica rezultată din reacţiile altor persoane	"Ştiam de la localnici ce presupune acest lucru, ne povestiseră cum în anii trecuţi uraganele au distrus tot, cum l-a luat casele şi cum au fost răniţi oameni."
Determinarea apărării	"foarte agitaţi dar foarte precauţi"
Stare de pericol	"front, alarmă aeriană"
Aportul practicilor religioase	"spun: Doamne ajută!"
Evitarea durerii	"mă ascund", "ţip"
Evitarea riscurilor, a situaţiilor periculoase	"Cred că din cauza şocului nu aş putea să fac acest lucru, ar fi greu să mă salvez eu de la moarte"
Suferinţa familiei	**"**Da, pentru că nu aş vrea să sufăr şi să se mai chinuie şi persoanele apropiate din cauza mea."
Frica de terorişti	"Am trecut pe lângă ei, m-am comportat absolut normal însă în interior simţeam o frică de nedescris."
Frica de boli	"orbire","paralizie","cancer", "SIDA", "Hepatita", "tetraplegie ireversibilă"
Frica de accidente	"pentru că mergeam zilnic la muncă cu bicicleta ajunsese să îmi fie frică de accidente."

Codarea axială (Induc**ţ**ia a-II-A).

Aceasta a fost înlocuită cu codarea teoretică şi se deosebeşte de categoriile din cadrul procesului de codare deschisă. Cu toate acestea ele continuă să aibă corelaţii vizibile iar cercetătorul doreşte să afle care ar putea fi acele categorii care pot să stea la baza teoriei. (Sandu, 2018, p. 90).

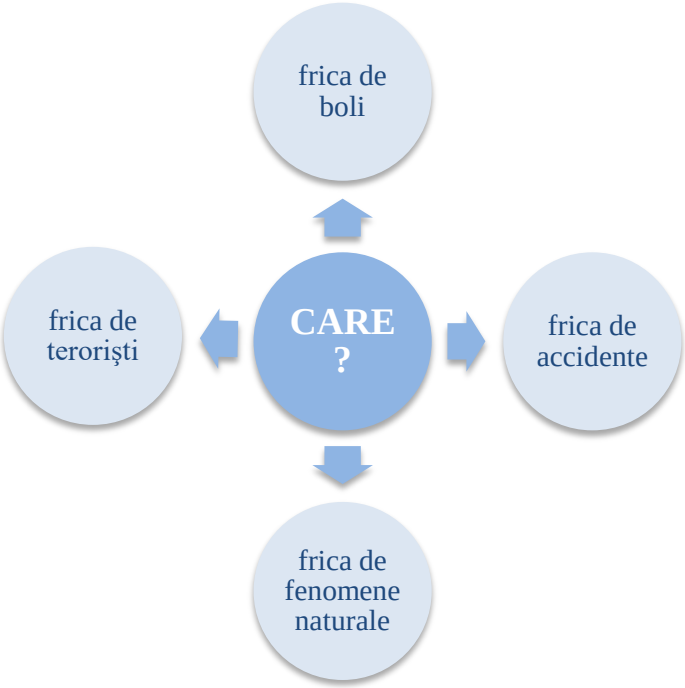
Codarea selectivă (Inducţia a-III-a).

În cadrul acestei ultime etape se redă categoria centrală şi relaţia dintre restul categoriilor după relaţiile evidenţiate, schimbându-şi denumirea, împreunând categorii asemănătoare şi tratând diferenţele dintre cele care se deosebesc. (Sandu, 2018, p. 91).

Memourile.

Aceste memouri reprezintă acele note de o importanţă deosebită care permit persoanei ce efectuează studiul să scrie idei despre procesul de generare teoretică si este regăsit în fiecare tip de codare.

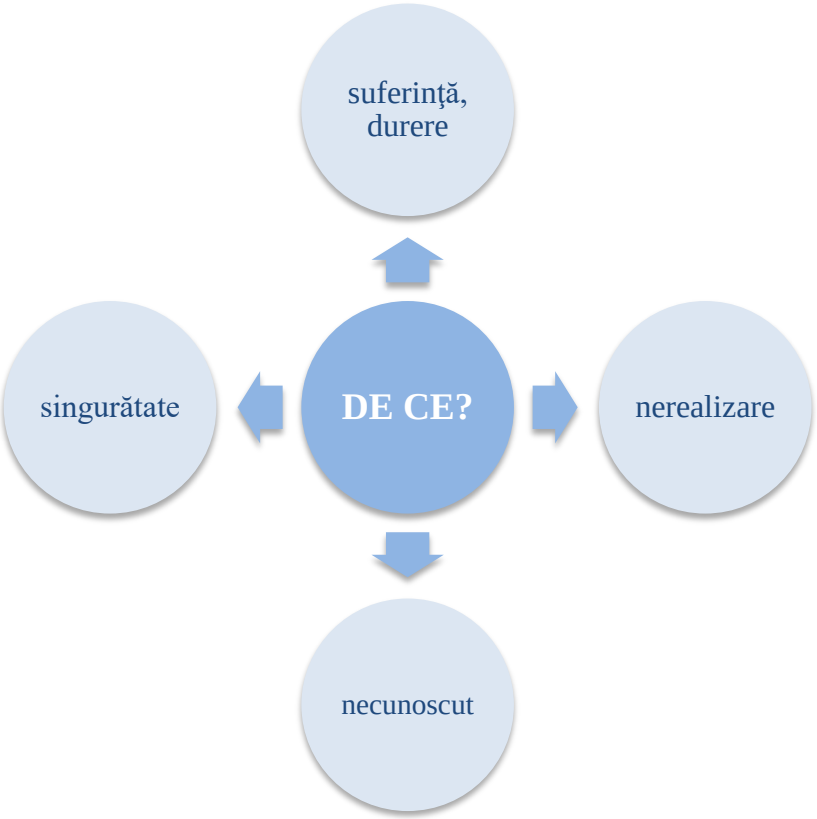
Aşadar, în urma analizelor şi corelaţiilor dintre aceste categorii putem să producem nişte reprezentări grafice astfel încât să observăm mai cu atenţie ce anume conduce la generarea teoriei. (Sandu, 2018, p. 92).

În această figură remarcăm **care** sunt fricile sociale ale sucevenilor ce induc frica de moarte. Cu privire la acest lucru observăm că au reieşit patru categorii de frici: *de boli, de accidente, de fenomene naturale şi de terorişti.*

Dacă privim statisticile incluse în această lucrare, identificăm bolile şi accidentele printre principalele cauze ale deceselor la nivelul întregii ţări, ceea ce înseamnă că acesta ar putea fi motivul existenţei lor şi în rândul sucevenilor.

Desigur, putem nota şi anumite diferenţe pentru că acest studiu a fost conceput cu ajutorul generaţiei tinere, a persoanelor cu vârsta cuprinsă între 21-23 doar din judeţul Suceava. Aşadar acest lucru aduce în plus în atenţia noastră frica de fenomene naturale şi de teroriști. Cu siguranţă acum ştim că la baza tuturor acestor frici se află frica de moarte, însă nu ştim care sunt motivele care ţin această frică pe poziţie şi de ce anume există în rândul repondenţilor, iar pentru acest lucru am decis să realizez un grafic bazat pe codările concepute anterior.

Din această figură reiese faptul că persoanele care au fost supuse studiului se tem de moarte pentru că, în primul rând, le este teamă de suferinţa pe care ei sau cei apropiaţi ar putea să o îndure iar aceasta dacă ne gândim, este strâns legată de toate procesele amintite anterior deoarece accidentele, bolile, fenomenele naturale şi teroriştii presupun un grad ridicat de pericol, altfel spus, toate provoacă decese dureroase.

Un alt motiv pentru care persoanele intervievate se tem de moarte se datorează singurătăţii care apare ca lipsă a protecţiei şi automat a familiei deoarece aceasta reprezintă nucleul siguranţei şi al protecţiei iar ideea de

absenţă a acestor lucruri nu face decât să sporească sentimentul de neajutorare, de frică şi de vulnerabilitate în faţa morţii.

Considerăm că acest motiv este justificat şi de lipsa unui viitor, de necunoscut. După cum am mai spus, practica religioasă acceptă şi sporeşte credibilitatea unei continuităţi după moarte, însă faptul că nimeni nu poate să garanteze acest lucru ne face să ne temem de procesul în sine. O relatare foarte interesantă am regăsit-o în cadrul interviului deoarece un repondent a afirmat faptul că îi este frică de întuneric, ceea ce m-a trimis imediat cu gândul la ideea de necunoscut, de incapacitate de a acţiona, pentru că atunci când ne aflăm înt-un întuneric profund, practic suntem incapabili de a face ceva, de a ne apăra, e ca şi cum am fi legaţi de mâini şi de picioare.

O altă cauză a fricii de moarte este legată de nerealizare, de ideea de a muri înainte de conceperea unei familii, unei vieţi profesionale, şi înainte de a realiza un scop al existenţei. În acest caz moartea reprezintă un pericol deoarece este privită ca un eşec.

Pe lângă toate aceste motive, am mai regăsit altul care de asemenea stă la baza fricii de moarte numai că de această dată apare ca urmare a reacţiilor altor persoane. În cadrul interviului au fost relatate o serie de întâmplări care descriu cum sentimentul de frică apare atunci când alte persoane povestesc prin ce au trecut. Acesta este şi cazul Ralucăi care a spus că ei a început să îi fie frică de moarte atunci când a auzit că o fată a fost împuşcată pur şi simplu dar şi cazul Olgăi care a afirmat că nişte localnici i-au relatat pagubele produse de către un uragan din SUA. Acest lucru se produce de asemenea prin mediatizarea cazurilor prin MASS-media deoarece persoanele realizează că sunt supuse unor riscuri şi iau în calcul posibilitatea că s-ar putea produce oricând şi în cazul lor.

Aşadar putem realiza doar dintr-o poză chinul şi suferinţa la care moartea ne poate supune, de aceea unii dintre oameni evită să se gândească la modul în care s-ar putea produce sfârşitul sau preferă să îşi imagineze că acesta nu se va întâmpla într-un mod agresiv. Cu siguranţă sentimentul este cu atât mai puternic atunci când alte persoane decedează iar noi suntem prezenţi în acel loc aşa cum a fost şi în cazul acestui accident când oamenii care se aflau în apropiere au auzit cum victimele ţipau cu toată puterea deoarece erau cuprinse de flăcări.

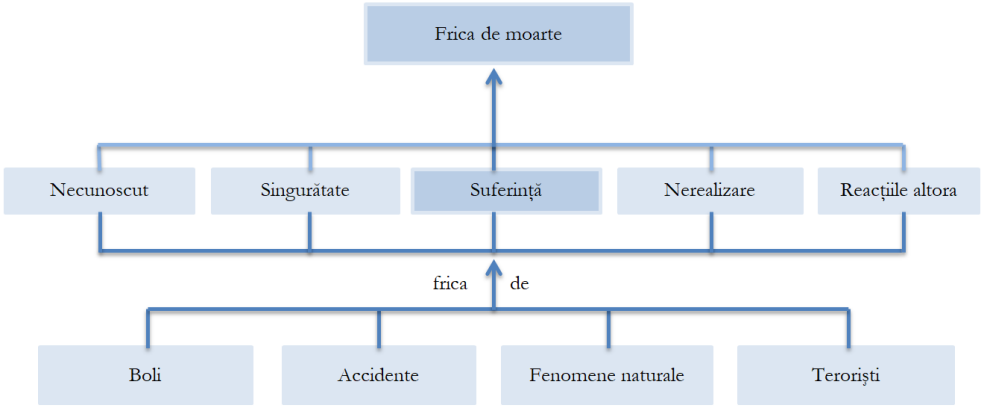
Un incident asemănător a fost redat în cadrul discursului unui student care a povestit cum se întorcea într-o seară spre casă cu tatăl său şi a văzut un om întins spre stradă, s-a îndreptat către el însă a văzut că a fost victima unui accident din care nu avea cum să scape cu viaţă pentru că prezenta leziuni deosebit de grave care au produs un chin de nedescris iar acela a fost momentul în care tânărul spune că a cunoscut moartea.

Analizând ultimele două cazuri prezentate remarcăm faptul că în primul persoanele aflate în zona în care s-a produs accidentul au evitat să intervină, tocmai din această frică de a nu fi la rândul lor victime în acelaşi incident, pe când în al doilea caz observăm faptul că persoana a intervenit şi s-a mobilizat cu scopul de a acorda ajutor chiar dacă a fost prea târziu. Analizând cu atenţie aceste cazuri remarc faptul ca persoanele acţionează în mod diferit atunci când vine vorba de a salva viaţa altei persoane, adică atunci când propria viaţă este pusă în pericol acestea evită să acorde ajutor în schimb dacă actul presupune siguranţă şi nu atentează la viaţă atunci aceasta se implică în a salva pe altcineva.

Aceste idei reies şi din unele răspunsuri ale repondenţilor primite la unele întrebări care presupuneau ca aceştia să se imagineze pe front în timpul unei alarme aeriene şi să descrie modul în care ar proceda în timp ce ar avea un rănit lângă ei. În ciuda aşteptărilor, primul impuls al acestora a fost unul de retragere, deoarece în acest exerciţiu imaginar ei s-au văzut în situaţia de a-şi apăra viaţa şi de a se feri de pericol, au spus că s-ar ascunde, ar ţipa şi că s-ar ruga. Desigur, aceste acţiuni sunt normale, mai ales practicile religioase care reduc frica de moarte, însă nu pe front, pentru că acolo primul instinct ar trebui să fie cel de luptă. De asemenea repondenţii au spus că nu se văd în măsura de a salva pe cineva rănit, ceea ce ne întăreşte şi mai mult ideea conturată anterior.

De asemenea aceleaşi răspunsuri au fost acordate şi în cazul altui exerciţiu în care aceştia au fost rugaţi să se pună în situaţia celor aflaţi în incendiul de la Colectiv. Deşi în realitate au fost persoane care şi-au sacrificat propria viaţă pentru a-i salva pe alţii, repondenţii participanţi la această cercetare au afirmat faptul că ei ar face tot posibilul să iasă din acel loc şi din nou observăm că aceştia sunt foarte prudenţi cu propria viaţă şi cu greu ar risca-o pentru altcineva.

Toate aceste idei se intercalează, astfel evidenţiem tot felul de asemănări şi de deosebiri care ne ajută să deducem teorii noi şi să deducem legături între idei, concepte şi teorii care conduc la teoria generală, lucru observabil în graficul următor.

Această ilustrare grafică reprezintă practic tot procesul care stă la baza fricii de moarte şi principala idee care reiese din aceasta este că oamenii consideră că se tem de moarte, însă aceştia se tem de suferinţa, de faptul că nu văd un viitor după deces, de nerealizare adică de faptul că nu şi-au îndeplinit misiunea în viaţă dar şi de reacţiile altora. Aceste lucruri sunt induse de accidentele care se produc, de bolile necruţătoare în special de SIDA şi de tetraplegie ireversibilă, de fenomene naturale precum focul, apa, uragane, dar şi de teroriști.

Concluzii

Studiul acestei lucrări a fost cel de a înţelege frica de moarte ca fenomen social şi modul în care aceasta se resimte în rândul populaţiei studiate – locuitorii municipiului Suceava.

În urma unei analize a aspectelor prezentate anterior putem concluziona că

cea mai mare frică pe care persoanele o au atunci când vorbesc de moarte este cea de durere şi de suferinţă.

Cea mai importantă concluzie la care am ajuns este că moartea este un fenomen inevitabil, nelipsit din societate iar frica de aceasta apare şi din cauza faptului că natura umană nu vrea să se desprindă de ceea ce înseamnă viaţă.

Bibliografie

Bruce, S. (2003). *Sociologia- Foarte scurtă introducere*, Bucureşti: Ed.Alfa.

Chelcea, S. (2015). *Fricile sociale ale românilor,* Bucureşti: Ed. Tritonic, Bucureşti.

Coehn, D. & Creabtree, B. Qualitative Research Guidelines Project, RWF Publishing House. Retrieved from: http://www.qualres.org/HomeGrou-3589.html

Damian, S., Sandu, A., Necula, R., Bizgan, M., Ioan, B (2013). *Death in the Vision of Doctors. An Anthropological Perspective,* Iaşi: Editura Lumen Publishing House.

Grounded Theory. (***). https://www.coursera.org/lecture/qualitative-methods/5-5-grounded-theory-7CnRp

http://cnsisp.insp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/03/BI-Cauze-Deces-an-2016.pdf

http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/evenimente_demografice_in_anul_2017.pdf

Iagăr E. M., (coord.). Ioniţa, A., Rădoi, S., Logofătu, G., Mondiru, D., Mănescu, V., Direcţia de Studii, Proiecţii Demografice şi Recensământul Populaţiei (2018). *Evenimente demografice anul 2017*, Bucureşti: Editura Institutului Naţional de Statistică, Bucureşti.

Jude, I. (1981). *Sociologie şi acţiune*. Bucureşti: Ed. Didactică şi Enciclopedică.

Ministerul sănătăţii, Institutul national de sănătate publică, Centrul Naţional de Statistică şi Informatică în Sănătate Publică. (2016). Buletin informative. Anul 2016 comparativ cu anul 2015. Cauzele de deces în România, 12.

Sandu, A. (2014). *Elemente de sociologie*. Ed. Tritonic.

Sandu, A. (2016). *Elemente de sociologie pentru administraţia publică*, Iaşi: Ed. Lumen.

Sandu, A. (2018). *Constructionist Grounded Theory-GT Conceptual and Methodological Clarifications,* Ed. Lumen Publishing House*,* 2018.

Ţăran, C. (2000). *Elemente de sociologie*, Timişoara: Ed. Augusta.

Weller, C. (2014). How Cause Of Death Has Evolved With Medical Advances: Welcome To The Party, Alzheimer's And Diabetes. Retrieved from: https://www.medicaldaily.com/how-cause-death-has-evolved-medical-advances-welcome-party-alzheimers-and-diabetes-290924 . Accesed at: 08.05.2018

Wikipedia. (***). https://ro.wikipedia.org/wiki/Moarte